

**СУБ'ЄКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ
/У СФЕРІ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ****SUBJECTS OF IMPLEMENTATION OF CRIMINAL LAW POLICY
IN THE SPHERE OF COMBATING CORRUPTION IN UKRAINE**

**Роговенко О.В., д.ю.н., доцент кафедри адміністративного
та інформаційного права, декан юридичного факультету**
Сумський національний аграрний університет

**Котвяковський Ю.О., к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри правосуддя та філософії**
Сумський національний аграрний університет

**Ключко А.М., д.ю.н., професор,
професор кафедри міжнародних відносин**
Сумський національний аграрний університет

У статті досліджуються ключові суб'єкти реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції в Україні, з акцентом на прояви корупційних кримінальних правопорушень у умовах воєнного стану та виконання зобов'язань в контексті посилення євроінтеграційних процесів у державі. Автори аналізують інституційний механізм протидії таким правопорушенням, визначаючи роль органів досудового розслідування, прокуратури, судів та спеціалізованих антикорупційних органів. Окреслено проблеми координації між суб'єктами реалізації кримінально-правової політики, а також запропоновано напрями її вдосконалення. Констатовано на відсутності єдиного центру координації, здатного забезпечити оперативний обмін інформацією, узгодження аналітичних даних та стратегічну взаємодію між ключовими суб'єктами. Це становить істотну організаційно-правову прогалину. Наголошується на необхідності посилення інституційної спроможності органів, відповідальних за боротьбу з корупцією, з урахуванням дії правового режиму воєнного стану, що зумовив появу нових видів корупційних зловживань.

Ключові слова: корупційні кримінальні правопорушення, кримінальне право, корупція, євроінтеграція, воєнний стан, кримінально-правова політика.

The article explores the key actors involved in the implementation of criminal law policy in the field of combating corruption in Ukraine, with particular emphasis on the manifestations of corruption-related criminal offenses under martial law and the country's obligations in the context of deepening European integration. The authors examine the institutional framework responsible for countering such offenses, focusing on the role and interaction of pre-trial investigation bodies, the prosecutor's office, courts, and specialized anti-corruption institutions. These shortcomings not only compromise the credibility of anti-corruption efforts but also create systemic vulnerabilities, especially in times of national crisis and armed conflict. The article highlights the lack of coordination among the subjects implementing criminal law policy, which further undermines the coherence and consistency of anti-corruption measures. It has been stated that there is no unified coordination center capable of ensuring prompt information exchange, harmonization of analytical data, and strategic interaction among key stakeholders. This constitutes a significant organizational and legal gap. In view of the legal and institutional challenges posed by the ongoing state of war, the authors emphasize the need to strengthen the institutional capacity of anti-corruption bodies. The emergence of new forms of corrupt abuse, particularly in the areas of public procurement, land use, and allocation of humanitarian aid, necessitates adaptive and responsive legal mechanisms. The study outlines strategic directions for improving the legal framework, fostering inter-agency cooperation, and ensuring that Ukraine's criminal law policy aligns with international standards and European integration benchmarks.

Key words: corruption-related criminal offenses, criminal law, corruption, European integration, martial law, criminal law policy.

Постановка проблеми. Протидія злочинності є однією з пріоритетних функцій демократичної правової держави та водночас ключовим напрямом дії кримінального права України. В умовах трансформації суспільних відносин, внутрішніх і зовнішніх викликів, що постали перед державою, особливу загрозу становлять корупційні кримінальні правопорушення (далі-кп), які системно підтримують засади публічного управління, нівелюють довіру до державних інституцій, гальмують реалізацію структурних реформ та ускладнюють інтеграційні процеси на шляху європейського розвитку України. З огляду на це, постає потреба у ґрунтовному переосмисленні теоретико-прикладних підходів до формування та реалізації кримінально-правової політики держави у сфері протидії корупції. Особливої ваги в цьому процесі набуває інституційний механізм реалізації відповідної політики, основу якого становлять уповноважені суб'єкти, наділені компетенцією у сфері виявлення, розслідування, притягнення до відповідальності та попередження корупційних правопорушень. Ефективність кримінально-правової політики у сфері протидії корупції значною мірою залежить від узгодженості та злагодженості дій між такими суб'єктами, як правоохоронні органи, прокуратура, судові інстанції, а також

спеціалізовані антикорупційні органи. Саме системна, скоординована та прозора взаємодія між ними є запорукою реальної протидії корупційним проявам, формування високих стандартів правозастосування і забезпечення верховенства права як фундаментальної цінності сучасної української державності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції досліджували окремі вчені в межах національного правового дискурсу. Зокрема, О. Острогляд додержується думки, що кримінально-правова політика є системоутворюючим елементом державної політики у сфері протидії злочинності та її ключовою функцією є розроблення тактики та стратегії протидії злочинності кримінально-правовими засобами [1, с.98].

На думку Д. Балабанової під кримінальною політикою необхідно розуміти поточну повсякденну діяльність органів державної влади, а також громадськості, спрямовану на організацію та реалізацію мір з протидії злочинності. Вчена зазначає, що зміст кримінальної політики переважно складає проведення комплексу ідеологічних і соціально-економічних заходів, покликаних впливати на причини злочинності й тим чином сприяти її зменшенню

[2, с. 9]. Фріс П. Л. пропонував диференціювати напрями кримінально-правової політики на за ознакою групування об'єктів злочинних посягань, які доцільно визначати за рівнем значимості благ, інтересів та суспільних відносин, благ та інтересів [3, с. 332]. Шостко О. Ю. та Дзюба Ю.П. проводили дослідження присвячене удосконаленню кримінально-правової політики держави у сфері протидії корупції з урахуванням положень Закону України № 1508-VI «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення» [4, с. 60]. А Кисельов І.О. констатував про проблеми реєстрації та обліку вчинених кп в тому числі й за ст. 368 Кримінального кодексу України «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» (далі- КК України), акцентувавши на тому, що істотне значення має кількість осіб притягнутих до відповідальності, а відкритих кримінальних проваджень за статтями, що встановлюють відповідальність за вчинення корупційних кримінальних правопорушень [5, с. 93]. Не дивлячись на ґрунтовність проведених наукових досліджень, потребують додаткової уваги суб'єкти реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції в Україні як такі, що здатні забезпечити ефективну протидію та мінімізувати прояви цього виду злочинності, зокрема через скоординовані та узгоджені механізми.

Метою статті є дослідження системи суб'єктів, уповноважених на реалізацію кримінально-правової політики у сфері протидії корупції в Україні задля оцінки ефективності їх діяльності, виявлення нормативно-правових прогалин та інституційних бар'єрів, що ускладнюють координацію між відповідними органами та визначення напрямів удосконалення кримінально-правового регулювання та міжвідомчої взаємодії з урахуванням умов воєнного стану, а також забезпечення відповідності антикорупційної політики міжнародним стандартам і євроінтеграційним зобов'язанням України.

Виклад основного матеріалу. Для глибшого розуміння процесів протидії корупційним кп необхідно окреслили коло суб'єктів реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції. Стаття 1 Закону України «Про запобігання корупції» встановлює, що під корупційним правопорушенням розуміється діяння, що містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною у ч. 1 ст. 3 відповідного Закону, за котре законом встановлено кримінальну, дисциплінарну або цивільно-правову відповідальність [6]. Примітка ст.45 КК України зазначає, що корупційними кп є діяння передбачені статтями 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 КК України. У разі вчинення корупційних діянь у спосіб зловживання службовим становищем відповідальність встановлено статтями 210, 354, 364, 364¹, 365², 368-369² КК України. До кп пов'язаних з корупцією слід відносити діяння встановлені у статтях 366², 366³ КК України [7].

Розроблення класифікації суб'єктів реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції має важливе наукове, практичне та методологічне значення для науки кримінального права. Класифікація суб'єктів реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції є інструментом глибшого розуміння механізмів державного реагування на корупцію, основою для модернізації кримінального законодавства та підвищення ефективності кримінально-правового захисту публічних інтересів. Класифікація системи суб'єктів реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції в Україні передбачає виокремлення різних категорій органів та інституцій залежно від їхніх повноважень, функцій, правового статусу та рівня участі у процесі виявлення, розслідування, переслідування, попередження й запобігання корупційним кп. На нашу думку доцільно класифікувати відповідних суб'єктів за такими критеріями: 1) за

функціональним призначенням; 2) за рівнем спеціалізації; 3) за інституційним статусом; 4) за роллю у формуванні та реалізації кримінально-правової політики. Вважаємо, що саме така класифікація дозволить системно оцінити функціонування інституційного механізму протидії корупції в Україні, а також виявити прогалини та дублювання функцій, що ускладнюють ефективну координацію здійснювання та нагляду; в) судові органи; г) органи правотворчості та державної політики; д) органи контролю та аудиту.

Зокрема, за функціональним призначенням необхідно виділити: а) органи виявлення та розслідування корупційних кп; б) органи процесуального керівництва, обвинувачення та нагляду; в) судові органи; г) органи правотворчості та державної політики; д) органи контролю та аудиту.

До органів виявлення та розслідування корупційних кп в Україні належать: Національне антикорупційне бюро України (НАБУ), Національна поліція України (зокрема Департамент стратегічних розслідувань), Служба безпеки України (у межах компетенції), Бюро економічної безпеки України (БЕБ).

Національне антикорупційне бюро України [8] є спеціалізованим правоохоронним органом, уповноваженим здійснювати досудове розслідування кп, віднесених до корупційних та пов'язаних з корупцією діянь, учинених високопосадовими особами. У межах реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції НАБУ забезпечує виявлення, фіксацію, припинення та розкриття таких правопорушень, а також ініціює механізми притягнення винних до кримінальної відповідальності. Крім того, Бюро виконує аналітичні та превентивні функції, спрямовані на усунення системних корупційних ризиків і вдосконалення антикорупційного законодавства. Національна поліція України, зокрема Департамент стратегічних розслідувань [9] є важливим суб'єктом реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції, забезпечуючи виявлення, документування та припинення корупційних і пов'язаних з корупцією правопорушень, зокрема у сфері діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. У межах своєї компетенції Департамент здійснює оперативно-розшукову діяльність, а також взаємодіє з органами досудового розслідування та прокуратури з метою притягнення винних осіб до відповідальності. Здійснення превентивних заходів, аналітичне опрацювання ризиків та формування пропозицій щодо удосконалення механізмів запобігання корупції також належать до функціонального інструментарію зазначеного підрозділу. Служба безпеки України [10] в межах наданих повноважень виконує функції суб'єкта реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції, зосереджуючи діяльність на виявленні, припиненні та розслідуванні корупційних кп, що загрожують національній безпеці держави. Особлива увага приділяється боротьбі з корупцією у сфері оборонно-промислового комплексу, державної безпеки, а також у діяльності посадових осіб, пов'язаних зі спеціальними режимами допуску та державними таємницями. Крім того, СБУ здійснює аналітичну, контрольно-розшукову та інформаційно-профілактичну діяльність, спрямовану на мінімізацію системних корупційних загроз і зміцнення інституційних основ антикорупційної політики. Бюро економічної безпеки України (БЕБ) [11] є спеціалізованим органом, уповноваженим на реалізацію кримінально-правової політики у сфері протидії корупції, пов'язаній з економічними правопорушеннями, зокрема у бюджетній, податковій та фінансовій сферах. У межах своєї компетенції Бюро здійснює аналітичну діяльність, виявляє, документує та розслідує корупційні кп, що спричиняють шкоду економічній безпеці держави. Також Бюро формує пропозиції щодо усунення виявлених системних ризиків, забезпечує міжвідомчу координацію

та сприяє підвищенню ефективності механізмів запобігання і протидії корупції в економічній сфері.

До органів процесуального керівництва, обвинувачення та нагляду необхідно віднести: а) Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру (САП), б) Офіс Генерального прокурора (у частині загального нагляду).

Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) [12] як самостійний структурний підрозділ Офісу Генерального прокурора виконує ключову функцію реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції в Україні. САП здійснює процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях, що розслідуються НАБУ, підтримує публічне обвинувачення в суді та забезпечує представництво інтересів держави у корупційних справах. Крім того, САП координує діяльність інших правоохоронних органів у сфері боротьби з корупцією, ініціює заходи з удосконалення антикорупційного законодавства та контролює дотримання законності під час досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора як суб'єкт реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції виконує функції загального нагляду за дотриманням законів усіма органами, які здійснюють боротьбу з корупційними кп. У межах цієї функції він забезпечує координацію діяльності правоохоронних органів, контроль за законністю досудового розслідування, а також ефективність процесуального керівництва у кримінальних провадженнях. Крім того, Офіс Генерального прокурора здійснює узагальнення практики протидії корупції та розробляє пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства у відповідній сфері.

До судових органів, які доцільно визначити суб'єктами протидії корупційним кп доцільно віднести Вищий антикорупційний суд (ВАКС) та інші суди загальної юрисдикції. ВАКС [13] та суди загальної юрисдикції як суб'єкти реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції здійснюють правосуддя шляхом розгляду та вирішення кримінальних проваджень щодо корупційних правопорушень. ВАКС, як спеціалізований суд, розглядає справи, віднесені до його підсудності, включно з обранням запобіжних заходів, затвердженням угод, розглядом обвинувальних актів та ухваленням вироків щодо високопосадовчих корупції. Суду загальної юрисдикції виконують аналогічні функції в межах своєї компетенції щодо менш тяжких або невідсудних ВАКС корупційних правопорушень, забезпечуючи реалізацію принципів законності, справедливості та невідворотності покарання.

Серед органів правотворчості та державної політики, діяльність яких спрямована на протидію корупційним кп необхідно виділити: а) Верховну Раду України (зокрема Комітет з питань правоохоронної діяльності), б) Міністерство юстиції України, в) Міністерство внутрішніх справ України (в аспекті політичного курсу). Верховна Рада України (ВРУ), як вищий законодавчий орган, виступає ключовим суб'єктом реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції шляхом формування законодавчої бази, що визначає засади кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення та механізми їх запобігання. Комітет з питань правоохоронної діяльності здійснює законопроектну роботу [14], експертизу нормативно-правових актів у сфері кримінального права і процесу, а також парламентський контроль за діяльністю правоохоронних органів. Крім того, ВРУ формує державну антикорупційну політику, затверджує відповідні стратегії та забезпечує політичну відповідальність органів, уповноважених на боротьбу з корупцією.

Міністерство юстиції України [15] та Міністерство внутрішніх справ України (МВС України) [16], як органи виконавчої влади, виконують важливі функції суб'єктів реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції, насамперед у контексті формування та впровадження відповідного політичного курсу держави. Міністерство юстиції забезпечує нормативно-правове регулювання антикорупційної сфери, координацію виконання міжнародних зобов'язань України у сфері боротьби з корупцією, ведення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, а також участь у формуванні антикорупційної стратегії. МВС України, у свою чергу, реалізує державну

політику у сфері правоохоронної діяльності, забезпечує організаційне, кадрове та нормативне сприяння підпорядкованим органам (зокрема Національній поліції) у виявленні та запобіганні корупційним кп, а також бере участь у формуванні державних програм протидії корупції.

До органи контролю та аудиту, спрямованих на протидію корупції належать: а) Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК), б) Рахункова палата, в) Державна аудиторська служба України. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) [17] здійснює формування та реалізацію державної антикорупційної політики, проводить перевірки декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави, контролює дотримання вимог антикорупційного законодавства, виявляє конфлікти інтересів та надає обов'язкові до виконання приписи. Рахункова палата [18] здійснює зовнішній державний фінансовий контроль за використанням бюджетних коштів, зокрема у сфері державного управління, тим самим сприяючи виявленню системних корупційних ризиків і порушень, що можуть стати підставою для відкриття кримінальних проваджень. Державна аудиторська служба України (Держаудитслужба) [19] проводить внутрішній фінансовий контроль та аудит у сфері публічних фінансів, виявляє порушення бюджетного законодавства, неефективне або нецільове використання державних коштів, що може мати ознаки корупційних зловживань та передається для подальшого реагування правоохоронним органам. Ці органи забезпечують аналітичну, наглядову та інституційну підтримку кримінально-правової політики у сфері запобігання та виявлення корупції.

За рівнем спеціалізації в контексті реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції в Україні необхідно виділити: а) спеціалізовані антикорупційні органи: НАБУ, САП, НАЗК, ВАКС; б) загальні правоохоронні та контрольні органи, що виконують антикорупційні функції: Національна поліція, СБУ, Бюро економічної безпеки України [20], прокуратура, судові органи загальної юрисдикції.

За інституційним статусом доцільно класифікувати відповідні органи таким чином: а) державні органи виконавчої влади (НАБУ, НАЗК, БЕБ України, Нацполіція, СБУ); б) Органи судової влади (ВАКС, інші суди); в) органи прокуратури (САП, Офіс Генерального прокурора); г) конституційні органи правотворення і нагляду (ВРУ, Президент України, Рахункова палата).

За роллю у формуванні та реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції необхідно класифікувати: а) суб'єкти формування кримінально-правової політики: Верховна Рада України, Президент України, Конституційний Суд України (КСУ) [21], Міністерство юстиції України; б) суб'єкти реалізації кримінально-правової політики: НАБУ, САП, НАЗК, ВАКС, Національна поліція України, СБУ, БЕБ України, Офіс Генерального прокурора.

У сучасних умовах повномасштабної збройної агресії проти України та одночасного активного просування євроінтеграційного курсу ефективність функціонування антикорупційних інституцій значною мірою залежить від належного рівня інституційної взаємодії та розмежування компетенцій між суб'єктами, уповноваженими на реалізацію кримінально-правової політики у сфері протидії корупції. Запропонована класифікація таких суб'єктів за чотирма критеріями - функціональним призначенням, рівнем спеціалізації, інституційним статусом та роллю у формуванні й реалізації антикорупційної політики створює основу для комплексного аналізу їх взаємозв'язків, виявлення дисфункцій та визначення напрямів удосконалення системи. Серед найбільш суттєвих проблем варто виокремити дублювання повноважень між окремими правоохоронними органами (НАБУ, СБУ, БЕБ України, Національна поліція України), що ускладнює інституційний розподіл юрисдикцій, спричиняє конфлікт повноважень і знижує ефективність реагування на корупційні кп. Відсутність єдиного центру координації, здатного забезпечити оперативний обмін інформацією, узгодження аналітичних даних та стратегічну взаємодію між ключовими суб'єктами, становить серйозну організаційно-правову прогалину. Ці набуває особливої актуаль-

ності в умовах воєнного стану, коли ресурси безпекового сектору частково мобілізовані на цілі оборони, а ризики корупції в сфері оборонних закупівель, розподілу гуманітарної допомоги та публічних фінансів істотно зростають. У контексті євроінтеграційного поступу особливим викликом постає невідповідність національної координаційної практики вимогам належного врядування (good governance), передбаченим *acquis communautaire*, а також стандартам і рекомендаціям GRECO та Європейської комісії. Однією з передумов набуття повноправного членства в Європейському Союзі (ЄС) є забезпечення належного функціонування антикорупційного інституційного механізму, включаючи незалежність спеціалізованих органів (НАБУ, САП, ВАКС, НАЗК), прозорість їхньої діяльності та ефективну взаємодію з іншими інституціями публічної влади. На думку М.А. Аніщенко імплементація норм міжнародного права у сфері боротьби з корупцією належить до важливих складових формування глобального антикорупційного порядку [21, с.145].

У зв'язку з вищевикладеним, пропонується реалізувати низку системних заходів, спрямованих на посилення координаційної діяльності між існуючими антикорупційними органами. На нашу думку доцільним є *інституційне закріплення координуючого органу або міжвідомчої координаційної платформи*, уповноваженої на стратегічне планування, розподіл функціональних повноважень та забезпечення інтегрованої взаємодії між усіма суб'єктами антикорупційної політики. Такий орган доцільно створити на базі Офісу Генерального прокурора або в межах Національної ради з питань антикорупційної політики. Крім цього своєчасною є необхідність *уніфікація підходів до аналітичної діяльності у сфері запобігання та протидії корупції*, включно із створенням єдиного антикорупційного аналітичного центру, який би акумулював, опрацьовував і поширював інформацію, отриману від НАЗК, Державної аудиторської служби України, Рахункової палати, НАБУ та САП. Важливе значення має також *нормативне усунення дублювання функцій і прогалин у законодавстві*, насамперед шляхом диференціації юрисдикцій між НАБУ, БЕБ України, СБУ та Національною поліцією, особливо у справах, пов'язаних з економічною та службовою корупцією. В умовах активного розвитку інформаційних цифрових технологій набуває актуальності питання *інституційної та процесуальної цифровізації та відповідної взаємодії між органами*, що передбачає створення єдиних інформаційних реєстрів, електронного документообігу та впрова-

дження міжвідомчих систем управління справами. Крім цього *запровадження механізму регулярного незалежного аудиту ефективності антикорупційних органів* відповідно до європейських стандартів, з урахуванням не лише кількісних, а й якісних показників результативності мало би позитивний результат для посилення якості антикорупційної діяльності в Україні. Таким чином, системний підхід до аналізу суб'єктного складу кримінально-правової політики у сфері протидії корупції дозволяє не лише комплексно оцінити функціональне навантаження кожного органу, а й виявити критичні точки інституційної взаємодії, які потребують удосконалення в умовах воєнного часу та стратегічного курсу на євроінтеграцію.

Висновки. Протидія злочинності є одним із пріоритетних завдань держави та ключовим напрямом дії кримінального права України. В умовах трансформації суспільних відносин особливу загрозу становлять корупційні кримінальні правопорушення, які деструктивно впливають на процеси реформування, підривають довіру до інституцій влади та ускладнюють реалізацію євроінтеграційного курсу держави. Це зумовлює потребу в оновленні підходів до формування кримінально-правової політики та удосконаленні механізмів її практичної реалізації. Здійснений аналіз інституційного механізму реалізації кримінально-правової політики у сфері протидії корупції дозволив виокремити низку системних проблем, серед яких: дублювання повноважень між правоохоронними органами, відсутність нормативного розмежування юрисдикцій та ефективного координаційного центру. Такий стан речей ускладнює взаємодію суб'єктів, знижує ефективність реагування на корупційні правопорушення та гальмує правозастосування. У цьому контексті особливого значення набуває підвищення рівня інституційної спроможності антикорупційних органів, їх взаємодії та прозорості діяльності, що є необхідною умовою як для належного функціонування системи протидії корупції в умовах воєнного стану, так і для приведення її у відповідність до стандартів ЄС. Запропоновано стратегічні напрями вдосконалення, серед яких: створення єдиного координуючого органу, уніфікація аналітичної діяльності, чітке нормативне розмежування юрисдикцій, цифровізація міжвідомчої взаємодії та впровадження незалежного аудиту ефективності антикорупційних інституцій. Реалізація цих заходів сприятиме формуванню цілісної, скоординованої та ефективної системи протидії корупційним кримінальним правопорушенням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Острогляд О. Поняття та ознаки кримінально-правової політики. *Журналul juridic național: teorie și practică*. 2020. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2020/4/15.pdf>.
2. Балобанова Д. О. Теорія криміналізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук :12.00.08. Одеса, 2007. 9 с.
3. Фріс П.Л. Кримінально-правова політика Української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми: Монограф. Київ, 2005. 332 с.4. Шостко О. Ю. Антикорупційна політика держави: кримінально-правові та кримінологічні аспекти / О. Ю. Шостко, Ю. П. Дзюба, О. І. Опанасенков // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. Х. : Право, 2011. Вип. 21. С. 60-68.
5. Кисельов І.О. Ефективність кримінально-правової політики України у сфері протидії корупції. Кримінально-правові та кримінологічні засади протидії корупції. Харків, 2017. С.93. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/31_03_2017/pdf/41.pdf.
6. Про запобігання корупції. Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>.
7. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
8. Національне антикорупційне бюро України (НАБУ). Офіційний веб сайт. URL: <https://nabu.gov.ua/>.
9. Департамент стратегічних розслідувань. Офіційний вебпортал. URL: <https://dsr.npu.gov.ua/>.
10. Служба безпеки України. Офіційний вебпортал. URL: <https://ssu.gov.ua/>.
11. Бюро економічної безпеки України (БЕБ). Офіційний вебпортал. URL: <https://esbu.gov.ua/>.
12. Офіс Генерального прокурора. Спеціалізована антикорупційна прокуратура. Офіційний вебпортал. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/posts/specializovana-antikorupciyna-prokuratura>.
13. Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Офіційний вебпортал. URL: <https://vaks.gov.ua/>.
14. Комітет з питань правоохоронної діяльності БПУ. URL: [https://komzakonpr.rada.gov.ua/ю.15. Міністерство юстиції України. Офіційний вебпортал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/catalog/ministerstvo-yustitsii-ukraini>.](https://komzakonpr.rada.gov.ua/ю.15. Міністерство юстиції України. Офіційний вебпортал. URL: https://www.kmu.gov.ua/catalog/ministerstvo-yustitsii-ukraini)
16. Міністерство внутрішніх справ України (МВС України). Офіційний вебпортал. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/>.
17. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). Антикорупційний портал. Офіційний вебпортал. URL: <https://www.nazk.gov.ua/>.
18. Рахункова палата. Державна казначейська служба України. Офіційний вебпортал. URL: <https://www.treasury.gov.ua/file-storage/rakhunkova-palata>.
19. Державна аудиторська служба України. Офіційний вебпортал. URL: <https://dasu.gov.ua/>.
20. Бюро економічної безпеки України. Вебсайт працює у режимі тестування та наповнення. URL: <https://esbu.gov.ua/>.
21. Конституційний Суд України. Офіційний вебсайт. URL: <https://ccu.gov.ua/>.
22. Аніщенко М. А. Міжнародні стандарти державної антикорупційної політики. Право та державне управління. 2022. № 3. С. 145. URL: <http://dspace.zsmu.edu.ua/handle/123456789/19047>.